

povijest kurilovečkih rodova Pogledića i Malenića, on je svojim rodoslovnim raspravama to gotovo i uspio. Naime, u njima je donio pregršt vrlo korisnih podataka o svakomu pojedinom članu tih rodova. Tu nije riječ samo o imenima, pretpostavljenim ili točnim godinama rođenja ili smrti svake spomenute osobe, odnosno o ostalim važnijim događajima iz života tih ljudi. Tu je, primjerice, riječ o nizu vjerodostojnih podataka o rodbinskim, bračnim, srodničkim i poslovnim vezama turopoljskih Pogledića i Malenića s drugim hrvatskim plemićkim obiteljima. Ove su dvije Mačekove rodoslovne rasprave isto tako gotovo neiscrpnj priročnici podataka ili uputa na izvorne dokumente koji donose vijesti o državnim administrativnim ili političkim te o vojnim i crkvenim službama koje su Pogledići i Malenići obavljali u svojoj prošlosti. On je, dakle, sustavno posložio dostupne podatke o svakoj osobi, potom ih naveo kronološkim redom s uputama na izvorno gradivo i zatim iznio tumačenje o toj osobi te, na kraju, istim slijedom objavio podatke i pružio tumačenje o suprugu/supruzi (njih 212 u oba roda) dotične osobe ako se ova oženila/udala. Istraživanjima je Maček ustanovio i po dvije grane oba roda – za Poglediće *Stariju granu u Kurilovcu i Trnovcu* (usp. 44 i 59-87) i *Mlađu granu u Kurilovcu i Mračinu* (usp. 44-46 i 87-363), a za Maleniće *Stariju granu u Kurilovcu i Dubrovčanu* (usp. 419-420) i *Mlađu granu u Kurilovcu i Mračinu* (usp. 420) i tako dalje.

Poput prijašnjih, tako i studija o Pogledićima i Malenićima ispravlja ne samo “defekt domaće historiografije” nego i propuste u shvaćanju “nacionalnoga kulturnog identiteta,” kako smo već 2004. godine istaknuli u 22. svesku *Zbornika Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU-a* prilikom predstavljanja rasprave Pavla Mačeka o Patačićima (usp. str. 254). Rodoslovna studija *Pogledići i Malenići. Dva plemenita roda od Kurilovca* pokazuje podjednako i Mačekovu strpljivost i njegovu spremnost da objavljuje rezultate svojih dugogodišnjih genealoških istraživanja po hrvatskim državnim i crkvenim arhi-

vima, a u čemu je našao svesrdnu podršku Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije “Tkalčić.” Nadamo se da će i ostale znanstvene ustanove koje se bave poviješću hrvatskoga naroda imati sluha za takvu vrstu istraživanja, odnosno da takva istraživanja u budućnosti neće ležati na plećima pojedinaca, nego će ona biti usustavljena, pomno planirana i timski odrađena. S obzirom na doprinos razvoju hrvatskoga srednjovjekovnog i novovjekovnog društva, plemstvo je to i zaslužilo.

Ivan Jurković

Peter H. Wilson, *Great Battles: Lützen, Oxford: Oxford University Press, 2018, 248 stranica*

Britanski povjesničar i sveučilišni profesor Peter H. Wilson objavio je 2018. godine monografiju *Great Battles: Lützen*. Wilsonovo djelo jedno je od deset naslova iz serije *Great Battles* u izdanju Sveučilišta u Oxfordu, koje se bavi proučavanjem znamenitih bitaka i njihovih baština. U tome smislu P. Wilson nastoji preispitati postojeća znanja o Bitci kod Lützena iz 1632. godine analizirajući ne samo bitku i popratne događaje, nego i percepciju bitke u Tridesetogodišnjemu ratu (1618. – 1648.) te njezinu političku, vojnu i kulturnu baštinu u stoljećima koja su uslijedila. Bitka se odigrala 16. studenoga 1632. kod Lützena između švedsko-saske vojske pod zapovjedništvom švedskoga kralja Gustava Adolfa (1594. – 1632.) i carske vojske vođene generalom Albrechtom Eusebiusom von Wallensteinom (1583. – 1634.). Često je označavana kao jedna od najvažnijih i najslavnijih bitaka Tridesetogodišnjega rata. Takva je interpretacija u središtu Wilsonova istraživanja, stoga on razmatra čimbenike koji su bitku i neke njezine sudionike doveli gotovo do mitskoga statusa i propitkuje zaslužuje li uopće takav status. Naime, do danas je pitanje pobjednika

ostalo veoma složeno, što je ostavilo prostora za različite interpretacije i narative. Tako je Lützen stoljećima ostao upamćen kao velika švedsko-saska pobjeda, a Wilsonova knjiga donosi neka nova tumačenja bitke, njezinih posljedica i baštine.

Djelo je podijeljeno na sedam poglavlja, a započinje predgovorom (VII-XI) Hewa Strachana, urednika serijala *Great Battles*, u kojemu obrazlaže ideju projekta razmatrajući ulogu bitke u ratu i poslije njega. Nakon kratke zahvale autora knjige slijede popisi ilustracija i karata, koje su ravnomjerno raspodijeljene po poglavljima te popis kratica. Na kraju knjige nalaze se Bilješke, Bibliografija, Kazalo pojmova, a posebno valja istaknuti prilog *Orders of Battle* u kojemu Wilson skicira razmještaj jedinica i navodi imena njihovih zapovjednika uoči bitke. Na samome početku prvoga poglavlja naslovljenoga *Introduction* (1-6), Wilson upozorava kako Bitka kod Lützena nije bila ni najveća ni najkrvavija, ali je ostala najbolje upamćena, što je, zapravo, ključna hipoteza monografije. Iznosi i ostala pitanja kojima će se baviti te ukratko govori što će u svakome od poglavlja razmatrati. Iduće poglavlje, *Context: The Thirty Years War* (6-16), daje širi kontekst Tridesetogodišnjega rata od njegova početka do švedske intervencije 1630. godine. Autor tako govori o uzrocima rata i pobuni čeških staleža, a posebnu pozornost posvećuje A. von Wallensteinu, koji je uz Gustava Adolfa najprominentnija osoba Tridesetogodišnjega rata. Osim što je predvodio carske trupe kod Lützena, Wallenstein je imao presudan utjecaj na razvoj carske (habsburške) vojske u prvoj polovici 17. stoljeća. Na kraju se navode i pojedini događaji poput izbacivanja Danske iz rata i Edikta o restituciji (1629.) čije su posljedice imale neizravan utjecaj na ishod same bitke.

Treće poglavlje nosi naslov *The Campaigns of 1630 – 2* (17-44), a sadrži pregled najvažnijih događaja i političkih odluka koje su prethodile bitci. Budući da je ulaskom Švedana započela nova faza Tridesetogodišnjega

rata, autor smatra važnim analizirati poziciju Švedske uoči rata i njezinu motivaciju za uključanje, ali jednako tako i kompleksne političko-vjerske odnose s jedne strane, između njemačkih protestanata i Švedske, a s druge strane između njemačkih protestanata i samoga cara Svetoga Rimskog Carstva. Upravo ovdje Wilson govori o Bitci kod Breitenfelda u kojoj je Gustav Adolf 17. rujna 1631. teško porazio udruženu katoličku vojsku. Ta je bitka, prema Wilsonovoj ocjeni, bila sve ono što se često pripisuje Bitci kod Lützena, a ona to u stvari nije bila. Pobjeda Švedana kod Breitenfelda bila je jasna i velika pa nije zahtijevala dodatnu švedsku propagandu koja bi stvorila dojam pobjede. Bitka je bila jedna od najvećih u Tridesetogodišnjemu ratu, a u njoj je sudjelovalo dvostruko više vojnika nego kod Lützena pri čemu su ukupni gubici bili ogromni s više od deset tisuća poginulih. Možda i važnije, Breitenfeld je (za razliku od Lützena) bio odlučujući okršaj koji je, prema Wilsonu, definitivno promijenio političku i stratešku konstelaciju.

Četvrto poglavlje s naslovom *The Battle* (45-86) bavi se samom bitkom, odnosno njezinim strateškim i taktičko-operativnim elementima. Važnost ovoga poglavlja proizlazi iz činjenice da su tijekom bitke i njezine posljedice temelj stvaranja predodžbe o Lützenu kao slavnoj pobjedi nad katolicima. Wilson pojedinačno razmatra bojno polje te razmještaj carske i švedsko-saske vojske. Nakon tog, ističe ključne momente bitke od njezina početka, preko neuspjeloga švedskog napada, smrti Gustava Adolfa, ulaska trupa pod zapovjedništvom Gottfrieda Henricha von Pappenheima (1594. – 1632.) u bitku, švedskoga protunapada nakon kraljeve smrti pa sve do Wallensteinove odluke o povlačenju vojske. Autor posebnu pozornost posvećuje Gustavu Adolfu pa tako opovrgava tezu o njegovoj herojskoj smrti za slobodu protestanata argumentima koji ukazuju na nepromišljenost "Lava sa Sjevera", koja ga je nepotrebno odvela u smrt od čega protestanti i nisu imali previše koristi. Objašnjava razloge i motive povlačenja carske vojske, koji upućuju na to

da ona ipak nije poražena. Wilson otkriva kako su Wallensteinu u tome trenu nedostajale valjane informacije s obzirom da nije znao ili povjerovao da je Gustav Adolf ubijen te je bio uvjeren da protivniku stiže veliko pojačanje. Želeći sačuvati vojsku, carski je general naredio povlačenje. Valja napomenuti kako Wilson u bitci često spominje i Hrvate, koji su prema njegovu mišljenju odigrali vrlo važnu ulogu u carskoj vojsci. Peto poglavlje *Military Legacy* (87-115) govori o rezultatima i posljedicama bitke pri čemu se već rasprava o pobjedniku bitke pokazuje vrlo složenom. Uzevši sve parametre u obzir, Wilson zaključuje kako je taktičku pobjedu odnio Wallenstein nanijevši protivniku teže gubitke. Ipak, njegovo nepoznavanje trenutne situacije ponudilo je švedsko-saskoj vojsci priliku za stratešku pobjedu koju, pak, oni nisu uspjeli ostvariti zbog vlastitih gubitaka i daljnjega otpora carskih jedinica. Drugim riječima, Bitka kod Lützena gotovo je nevažna pobjeda carske vojske koja nije uspjela u potpunosti iskoristiti svoj trijumf na bojišnici. Autor propitkuje stvarnu i simboličnu ulogu dvojice zapovjednika ističući kako nakon njihove smrti 1632. i 1634. godine nijedna osoba nije dobila toliku pozornost kao Gustav Adolf i Wallenstein. Nakon toga slijedi i rasprava o značenju Bitke kod Lützena u vojnoj povijesti, što je neodvojivo od spomenute dvojice zapovjednika jer se švedskom kralju pripisivala titula "oca modernoga ratovanja." Autor smatra kako takve atribucije nemaju znanstvenoga uporišta i da su umnogome plod iskrivljene slike o samoj bitci, suprotstavljenim vojskama i njihovim zapovjednicima. Međutim, zaključuje kako nova arheološka istraživanja već sada nude drugačiji pogled na bitku, a daljnja istraživanja mogu doprinijeti poznavanju povijesti bitke i Tridesetogodišnjega rata. Šesto i najveće poglavlje nosi naslov *Political and Cultural Legacy* (116-179) i govori o političkoj i kulturnoj baštini Bitke kod Lützena te kako se u idućim stoljećima oblikovala percepcija bitke. U ovome poglavlju autor otkriva što je i kako dovelo do raširenoga tumačenja o švedsko-sasko-

me trijumfu, kakvo mjesto bitka zauzima u kolektivnome pamćenju te kako je do toga došlo. Navodi da je od 1630. do 1632. godine tiskano znatno više švedskih propagandnih letaka od kojih su mnogi prikazivali švedskoga kralja kao velikoga spasitelja protestanata. Nakon pogibije Gustav Adolf prikazivan je kao mučenik i ratnik, a na navodnoj lokaciji njegove smrti izgrađen je spomenik u znak sjećanja na njegovu žrtvu i samu bitku. Povijesne su okolnosti uvelike oblikovale percepciju Tridesetogodišnjega rata i njegovih sudionika. Tijekom ratova u 18. i 19. stoljeću često su se povlačile usporedbe s pojedincima i događajima iz Tridesetogodišnjega rata kako bi neke suvremene ideje i politike dobile povijesno uporište ili opravdanje. Wilson govori o ulozi bitke u kontekstu stvaranja njemačkoga i švedskoga nacionalizma te o nastanku mitova i simboličkome značenju bitke. Bitka je zbog rastućega interesa i komemoracija u 19. stoljeću imala svoj utjecaj na kulturu regije, a zbog složenih političkih okolnosti razne vlasti nisu mogle zanemariti njezino značenje. Totalitarni režimi 20. stoljeća pokušali su iskoristiti simbolično značenje bitke u vlastite propagandne svrhe. Od ujedinjenja Njemačke lokalne vlasti nastoje turistički promovirati Lützen, ali i poticati nova istraživanja. U posljednjemu poglavlju *Conclusion* (180-187) Wilson ukratko iznosi zaključke za svako poglavlje. Govori o rezultatu bitke te njezinim posljedicama, zatim o utjecaju tadašnje propagande na stvaranje predodžbe o bitci i njezinim sudionicima te kako današnja historiografija gleda na samu bitku. Navodi i koliko su značenje imali istaknuti pojedinci poput A. von Wallensteina i Gustava Adolfa prilikom interpretacija bitke u prošlosti. Ponavlja, zatim, kako se narativ o švedsko-saskoj pobjedi razvijao u 18. i 19. stoljeću, odnosno što je dovelo do tolikoga interesa za bitku te kako je ona služila različitim idejama i politikama tijekom vremena. Na kraju govori o perspektivama koje su se otvorile krajem 20. stoljeća u smislu istraživanja i općega društvenog pristupa bitci, što bi moglo donijeti određene promjene u per-

cepciji i kolektivnome pamćenju Bitke kod Lützena iz 1632. godine.

Monografija *Great Battles: Lützen* Petera H. Wilsona vrlo je vrijedan doprinos poznavanju Tridesetogodišnjega rata, ali i europske vojne povijesti općenito. Autor primjenjuje suvremene historiografske metode kako bi reinterpreтирао povijesni događaj, točnije Bitku kod Lützena 1632. godine. Jednako tako nastoji objasniti što je dovelo do njezina donekle kontroverznoga statusa u okviru historiografije. Wilsonova metodologija nije primjenjiva samo u istraživanjima Tridesetogodišnjega rata nego i ostalih događaja i bitaka koje su smještene u neka druga povijesna razdoblja. Naime, Wilson – osim što istražuje bitku u kontekstu Tridesetogodišnjega rata – razmatra kako se bitku doživljavalo u kasnijim razdobljima i čemu je njezina povijest služila. Drugim riječima, ovom knjigom pokazuje kako nije uvijek važno tko je u bitci pobijedio, nego tko je ostao zapamćen kao pobjednik. Isto tako, demonstrira kako niti važnost bitke i njezine posljedice ponekad nisu toliko važne kao predodžbe koje se (sustavno) stvaraju godinama i stoljećima kasnije. Konačno, autor ukazuje na važnost novih istraživanja i reinterpretacije pojedinih događaja kako bi povijesna znanost mogla napredovati.

Filip Hren

Pavao Ritter Vitezović, *Dva stoljeća uplakane Hrvatske/Plorantis Croatiae saecula duo*, kritičko izdanje latinskog izvora priredili Zrinka Blažević i Bojan Marotti, s latinskog prevela Zrinka Blažević, Zagreb: Matica hrvatska, 2019, 350 stranica

Matica Hrvatska objavila je prošle godine prijevod Vitezovićeve djela *Dva stoljeća uplakane Hrvatske* iz 1703. godine, koje je prevela Zrinka Blažević, znanstvenica koja je znatan dio znanstvene djelatnosti posvetila prijevo-

dima i analizama Vitezovićeve djela. Ovo djelo dugo je ostalo neprepoznato i sve do danas književnopovijesno neobrađeno, a nastalo je nakon njegova povratka u Zagreb iz Beča gdje je sudjelovao u radu povjerenstva za razgraničenje između Habsburške Monarhije i Osmanskoga Carstva. Kako je nastojao steći naklonost vodećih osoba u Hrvatskoj i dobiti položaj velikoga kapetana Like i Krbave, Vitezović se obraćao raznim utjecajnim osobama toga vremena, na primjer zagrebačkome kanoniku Petru Črnkoviću, potpredsjedniku Dvorskoga ratnog vijeća u Grazu Ivanu Ferdinandu Josipu Herbersteinu, senjskome biskupu Martinu Brajkoviću, s molbom da mu dopuste da im posveti spjev, ali – iako svi nisu prihvatili njegov poziv – uspio je privući pozornost Sabora koji mu je (kao kraljevinskome tiskaru) pružio financijsku potporu nakon čega je i objavio spjev. Do danas su identificirana dva djelomično različita otiska spjeva u četiri primjerka, koji s čuvaju u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a u poglavlju o priređivanju latinskoga izvornika i karakteristikama Vitezovićeve jezika na kraju knjige B. Marotti, jedan od urednika izvornika, analizirajući karakteristike Vitezovićeve jezika i osobitosti hrvatskoga prijevoda, zaključio je da se on uklapa u tradiciju hrvatskoga prijevodnog daktilskog heksametra koji je ustanovio Tomo Maretić, a nastavili su ga drugi autori poput Stjepana Ivšića, Bratoljuba Klaića i Branimira Glavičića. Prevoditeljica Z. Blažević ujedno je i autorica uvodnoga poglavlja, u kojemu je naglasila da je Vitezovićeve spjev bio vrlo dobro prihvaćen jer su ga neki hrvatski suvremenici izjednačili s rimskim pjesnikom Vergilijem, autorom poznate Eneide, koja se smatra oglednim primjerom nacionalnoga epa, čija je temeljna odlika oblikovanje pripovijesti o podrijetlu, povijesti i identitetu nacionalne zajednice. Ono se postiže odabirom primjerenih retoričko-poetičkih sredstava pomoću kojih se oblikuje povijesna eshatologija, to jest linearna povijest koja, rekonstruirajući prošlost nacionalne zajednice, upućuje na suvremena zbivanja. Međutim, iako se